

Eerste vangst van *Luscinia luscinia* (L.) in Nederland

door

C. SMEENK

(Rijksmuseum van Natuurlijke Historie, Leiden)

(Erstnachweis des Sprossers (Luscinia luscinia (L.)) in den Niederlanden)

Op 31 augustus 1968 werd met een nylonnet een exemplaar van de Noordse Nachtegaal (*Luscinia luscinia* (L.)) gevangen te Oosterend, Terschelling, in een verwilderd boomgaardje aan de voet van de duinen. Dit is de eerste vangst van deze soort in Nederland. De vogel is opgenomen in de collectie van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden.

Beschrijving: reg. nr. 54165, *Luscinia luscinia* (L.), ♂ met half verbeend schedeldak; gewicht 28,5 g, veel onderhuids vet.

Bovenzijde donker olijfbruin, bovenstaartdekveren lichter bruin, enigszins rossig; onderzijde geelbruin, donker „gewolkt” door de donker grijsbruine centra der veren van borst en keel (fig. 1, in vergelijking met een voorwerp van de Nachtegaal, *Luscinia megarhynchos* C. L. Brehm); middengedeelte keel lichter; buik geelbruin tot vuilwit, onderstaartdekveren bruingeel; staartpennen donker rossig bruin, middelste pennen weinig rossig; slagpennen donker grijsbruin, buitenvlaggen vanaf 3e slagpen met rossig bruine zomen, behalve op binnenste kleine slagpennen; slagpendekveren donker olijfbruin met lichtere zomen, grote slagpendekveren donker grijsbruin met rossige zomen, sommige met lichte, bruingele top (1e-jaarskleed, fig. 1).

Vleugelformule zie fig. 2, met 1e slagpen veel korter dan grote slagpendekveren, 2e slagpen even lang als 4e.

Snavel donkerbruin, basis ondersnavel roodachtig bruin, achterranden boven- en ondersnavel geel; poten roodachtig bruin, tenen donkerbruin.

Vleugel 91 mm, staart 71 mm, tarsus 27 mm, snavel vanaf schedel 17 mm, vanaf neusgat 7 mm (alle maten genomen aan het verse dier).

Luscinia luscinia (L.), in de Nederlandse literatuur Noordse Nachtegaal, Russische Nachtegaal of zelfs Sprosser genoemd, heeft zijn verspreidingscentrum in Rusland en West-Siberië (Stresemann, 1948). Een Westelijke uitloper van zijn verspreidingsgebied vormt het Oostzeebekken, waarin de soort de laatste tientallen jaren naar het Noordwesten toeneemt.

Tijdens de herfsttrek zijn er tot nu toe slechts drie andere waarnemingen bekend ten Westen van het Oostzeegebied: in Northumberland, Engeland, op 26 september en 2 oktober 1965, in dezelfde tuin; beide vogels werden gevangen en geringd (Robson, 1967), en in Kent, Engeland, op 23 augustus 1968, dus acht dagen vóór de onze (Ferguson-Lees & Sharrock, 1968). Daar de najaarstrek van de Westelijk broedende vogels Zuidoostelijk verloopt, is deze zeldzaamheid niet te verwonderen. De trek vindt plaats via Egypte en Arabië naar de overwinteringsgebieden in Oost-Afrika ten Zuiden van de Evenaar. Italië en Malta zijn de Westelijkste landen, waar zo nu en dan vogels van deze soort op de herfsttrek vastgesteld worden (Moltoni, 1954).

Het overwinteringsgebied reikt tot in Zuid-Afrika (Grote, 1936; Hilprecht, 1965: 78-79) en valt slechts in het uiterste Noorden samen met dat van de Aziatische vorm van de Nachtegaal. De trekweg is dus langer dan die van de laatste soort, wat zijn weerslag vindt in de spitsere vleugel van *Luscinia luscinia* (L.).

Over de voorjaarsstrek van de soort is weinig bekend. Stresemann (1947) veronderstelt, dat deze Oostelijker verloopt dan de najaarsstrek, maar ook uit Italië zijn verscheidene voorjaarswaarnemingen bekend (Moltoni, 1954). Stresemann (1947) vermeldt, dat de vogels in het Westelijke deel van het Oostzebekken later aankomen dan in het Oostelijk deel, wat door genoemde auteur hierdoor verklaard wordt, dat de broedvogels uit de Westelijke gebieden een omweg maken door pas in het Oostzeegebied naar het Westen om te buigen, daarmee de oorspronkelijke immigratieroute van de soort in deze streken herhalend. Deze stelling lijkt echter nauwelijks houdbaar, daar de Westelijkste opgaven van Stresemann tevens de Noordelijkste zijn. Bovendien zou men dan verwachten, dat de meer Westelijk broedende vogels later aankomen dan de meer Oostelijke burens, wat, getuige de aankomstdata in Zweden (Rendahl, 1960), niet het geval is. Ook de tot nu toe bekende meiwaarnemingen ten Westen van het Oostzeegebied: in Nedersaksen, op Helgoland (Niethammer c.s., 1964: 88), in Engeland en op Fair Isle (Hollom, 1960: 87, Harber, 1966: 293, Smith, 1968: 349) zijn niet noodzakelijk op deze wijze te verklaren, ook al vallen de Britse waarnemingen laat, tussen 10 en 29 mei (de meeste Zweedse vogels komen aan tussen 6 en 15 mei: Rendahl, 1960). Van de 6 tot nog toe bekende meiwaarnemingen uit Engeland en van Fair Isle vallen er 4 in de jaren 1958-67, wat zou passen in de tendens tot uitbreiding in Westelijke richting.

Een redelijke Nederlandse naam voor *Luscinia luscinia* (L.) bestaat niet. Noch het Duitse woord Sprosser, noch de aanduidingen Noordse en Russische Nachtegaal zijn onverdeeld fraai. Stresemann (1948) wijst, evenals vele andere auteurs, op het grote verschil in biotoop tussen de Nachtegaal en de „Sprosser”. De eerste bewoont droog terrein, de laatste broekbos, veelal in uiterwaarden, en ander zeer vochtig bos met elzen, wilgen en essen. Reeds Naumann vermeldt in 1797 (cit. in Stresemann, 1948: 212), dat in zijn tuin, waar elk jaar Nachtegalen broedden, plotseling in een zeer nat jaar, toen een gedeelte van het bos onder water stond, de andere Nachtegaalsoort verscheen. Dit verschil in terreinkeuze is overal in het broedgebied van beide soorten karakteristiek. Slechts waar alle „geschikte” plaatsen bezet zijn, kan onze soort zich ook in drogere omgeving vestigen. Misschien is daarom als Nederlandse naam Elzen- of Wilgennachtegaal het overwegen waard.

LITERATUUR:

- Ferguson-Lees, I. J. & T. R. Sharrock (1968): Recent reports. *British Birds* 61 (10): 473—476.
Grote, H. (1936): Die Winterquartiere von Nachtigall und Sprosser. *Orn. Monatsber.* 44 (4): 97—100.

- Harber, D. D. & the Rarities Committee (1966): Report on rare birds in Great Britain in 1965. *British Birds* 59 (7): 280—305.
- Hilprecht, A. (1965): Nachtigall und Sprosser. *Neue Brehm-Bücherei*, 143: 1—96.
- Hollom, P. A. D. (1960): The Popular Handbook of rarer British Birds, i—xiv, 1—133.
- Moltoni, E. (1954): Altra cattura di Rusignolo maggiore — *Luscinia luscinia* (L.) — avvenuta in Italia. *Riv. It. di Orn.* 24 (2): 140—141.
- Niethammer, G., H. Kramer & H. E. Wolters (1964): Die Vögel Deutschlands, Artenliste: i—xv, 1—138.
- Rendahl, H. (1960): Die Frühlingsankunft des Sprossers, *Luscinia luscinia* (L.), in Schweden. *Vogelwarte* 20 (4): 282—287.
- Robson, J. E. (1967): Thrush Nightingales in Northumberland. *British Birds* 60 (6): 254—255.
- Smith, F. R. & the Rarities Committee (1968): Report on rare birds in Great Britain in 1967. *British Birds* 61 (8): 329—365.
- Stresemann, E. (1947): Der zeitliche Ablauf des Frühjahrszuges bei Nachtigall und Sprosser. *Orn. Ber.* 1 (1): 3—10.
- , 1948. Nachtigall und Sprosser: ihre Verbreitung und Ökologie. *Orn. Ber.* 1 (3): 193—222.

ZUSAMMENFASSUNG:

Erstnachweis des Sprossers (Luscinia luscinia (L.)) in den Niederlanden.

Am 31. August 1968 wurde auf der niederländischen Watteninsel Terschelling ein ♂ des Sprossers gefangen im ersten Alterskleid. Es handelt sich hier um den ersten Fund dieser Art in den Niederlanden und den vierten westlich des Ostseegebietes während des Herbstzuges. Das Belegstück wird im Rijksmuseum van Natuurlijke Historie zu Leiden aufbewahrt.

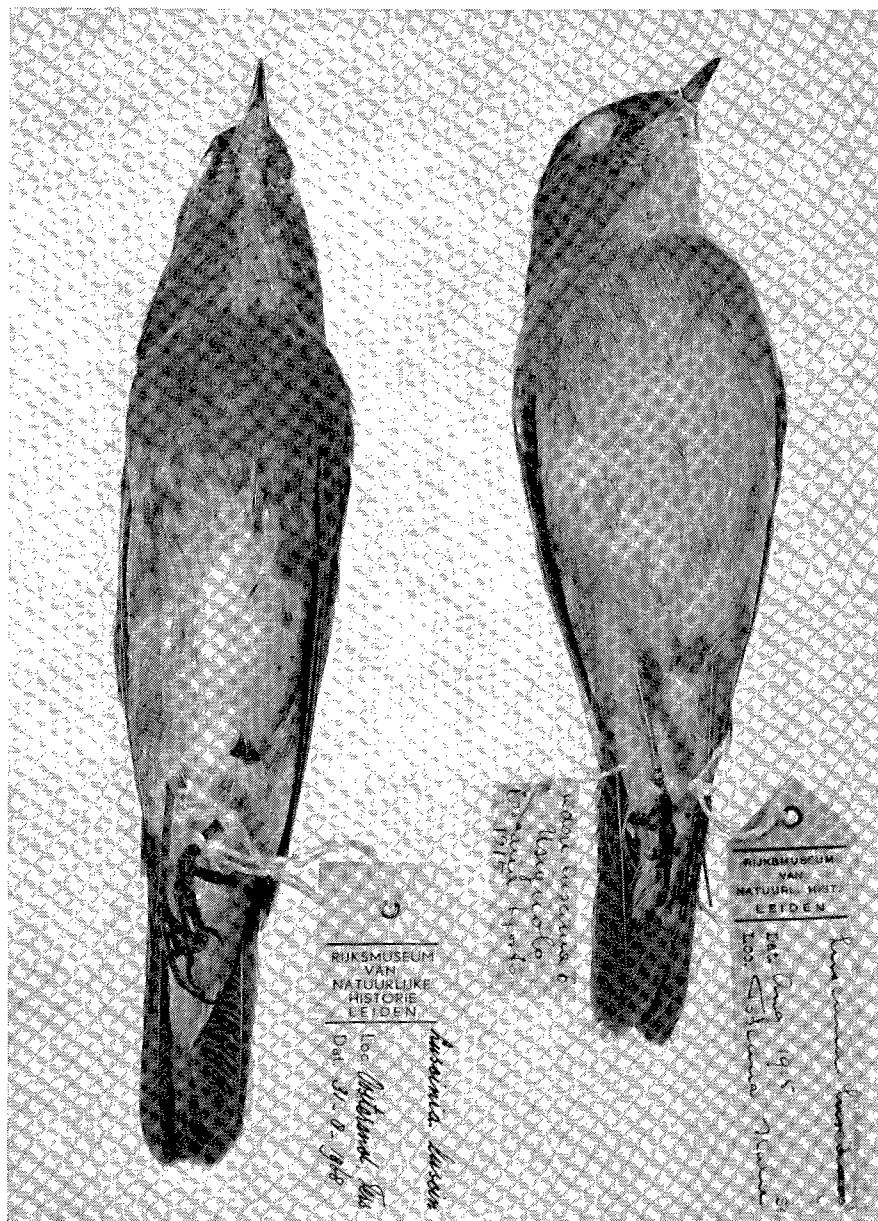

Foto: Rijksmuseum van Natuurlijke Historie, copyright — CHR. HOORN Jr.

Fig. 1. *Luscinia luscinia* (L.) van Terschelling (links) en een 1e-jaars voorwerp van de Nachtegaal (*L. megarhynchos* C. L. Brehm) (rechts), eveneens uit augustus.

Foto: Rijksmuseum van Natuurlijke Historie, copyright — CHR. HOORN Jr.

Fig. 2. *Luscinia luscinia* (L.) van Terschelling: vleugel. 1e slagpen zeer kort, 2e slagpen even lang als 4e.